

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE YAŞAMA SEVİNCİ

Prof.Dr. İbrahim Agah Çubukçu

Karacaoğlan (1606-1689) onyedinci yüzyılda yetişmiş çok ünlü bir saz şairimizdir. Onun yaşadığı dönem, doğum ve ölüm tarihleri hakkında farklı tahminde bulunanlar da vardır.

Karacaoğlan divan ve tekke edebiyatından farklı bir çizgi izlemiştir. Kullandığı vezinler genellikle 6+5 veya 4+4 ölçüsüdür. Kâtibi, Öksüz Dede, Kayıkçı Kul Mustafa gibi tanınmış saz şairlerinin yolunu izlemiştir. Kendisi Anadolu'nun güneyinde yetişmekle birlikte ünlü ve etkisi Rumeli, Azerbaycan, Kırım ve Ortaasya'ya kadar taşmıştır. Ülkemizde birçok şairi etkilemiştir. Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Faruk Nafiz Çamlıbel gibi tanınmış şairlerin bazı şiirleri de Karacaoğlan'ı hatırlatır.

Karacaoğlan, şiirlerinde töreleri yansıtmış, aşk, gurbet ve doğayla ilgili şiirler yazarak genellikle yaşama sevincini dile getirmiştir (1).

Halk şiiri denince ilk akla gelen şairlerden biri Karacaoğlan'dır. Karacaoğlan halkla bütünleşmiş, onların duygu, düşünce ve özlemlerine tercüman olmuştur. Divan'ı köy odalarında elden ele dolaşmıştır. Hatta bazı hastaların "üstüme bir Karacaoğlan okuyuverin" diyerek ondan ferahlama beklediği bilinmektedir.

Karacaoğlan, şiirlerini süsten uzak, akıcı bir üslupta dile getirmiştir. Daima güzeli yansıtmaya çalışmıştır. Toplumda, doğada ve insanda güzel olanı görmüş, duymuş ve şiir halinde söylemiştir. Esasen güzel, özne ile nesne arasında bir uyum sonucu algılanır. Güzelde düzen, birlik, bakışım ve uyum vardır. Güzeli yansıtan da çeşitli sanat ürünleridir. Sanat türleri içinde şiir, sözde ahengin yanında, bir düşünceyi yansıması itibarıyla ayrı bir yer tutar. Karacaoğlan şiirlerinde güçlü ilhamiyie anlama ve nükteye önem vermiştir.

Halkın kullandığı deyimleri, sözcükleri ve atasözlerini ifade ederek toplumla bütünleşmiştir. Karacaoğlan, her şair gibi çeşitli konu-

(1) Bak. Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler sözlüğü, s. 197-198. İstanbul; Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, s.426, Ankara, 1970.

larda şiir yazabilmiştir. Bu konular arasında ölüm, özlem, tabiat, ayrılık, taşlama, gurbeti dile getiren duygular vardır. Ancak O, genelde aşk konusunu işleyerek yaşama sevincini yansıtmıştır. Bakınız bir şiirinde güzeli nasıl değerlendiriyor:

Gitticeğin bir incecik yol muydu?
Sevdiceğin nergis miydi, gül müydü?
Yediklerin şeker, şerbet bal mıydı?
Onun için ince düşmüş beliniz

Gidip şu güzelin ilin gezmeli Kalem alıp
kaşın gözün yazmalı Kırmızı önlüklü
sarı çizmeli Hatun kızlar nerden gider
yolunuz?

Karacaoğlan bir başka şiiri de gönülün güzeli seveceğini, insanın onun için ne gibi fedakârlıklara katlanacağını samimi bir biçimde anlatıyor:

Ala gözlerini sevdiğim dilber Şiir
kelamına yürek doyar mı? Ben bir
divaneyim bir şey bilmezim Güzeli
olmayanı gönül sever mi?

Döşendim toprağa, yaslandım taşı
Gözümde akıttım kan ile yaşı Seni can
ü gönülden sevmeyen kişi Geçer de
karşında boyun eğer mi?

Karacaoğlan güzelin niteliklerini sayarken onda doğadaki çeşitli unsurların izini görür. Bazen turnalarla söyleşerek, bazen pınarın akışını dile getirerek, bazen de çiçeklerden örnekler vererek güzeli anlatır. Böylece insanın estetik duygularını canlı tutarak yaşama sevincini aşılar. İşte bu tür şiirlerinden örnekler:

Sallan: sallanı gelmiş pınara
Kadir Mevlam işimizi onara
Gün doğmadan şavkın düşmüş pınara
Gün üstüne bir gün daha doğar mı?

Kırmızı gülden rengini almışsın
Güzellikte kemalini bulmuşsun Sallanı
saltanı suya gelmişsin Güzel, senin
ziyaretin pınar mı?

Karacaoğlan, doğadaki birliğin ve ahengin farkındadır. Doğaya açılmanın insan üzerinde etki yapacağını sık sık hatırlatmıştır. Dağları, ormanları, pınarları, gölleri ve nehirleri yaşama sevinciyle bütünleştirerek tasvir etmiştir. Bugün çevre korumacılığı açısından da Karacaoğlan'ın şiirleri dikkati çekicidir ve doğayı sevdirci niteliktedir. Karacaoğlan insanı sevdiği gibi doğayı da sevmiştir. Ay, yıldız, gece, gündüz ve mevsimler onu hem düşündürmüş, hem de coşturmuştur. Doğadaki oluş içinde yaşama sevincini tatmış ve bizlere de tattırmak istemiştir. İşte bu tür duyguları içeren bazı şiirler:

Ala gözlüm, benim ile gidersen Bahar
ayları gelsin de gidelim Dağlar almış
ilkimini, karını Yollar çamur kurusun da
gidelim
* * * * *

Erisin dağların karı erisin İniş seli
düz ovayı bürüsün Türkmen ili
yaylasına yürüsün
Ak kuzular melesin de gidelim
* * * * *

Medh ederler Karaman'ın ilini Köprüsü
yok geçemedim selini Kervan
yaylasını, Perçem Bel'ini Lale, sümbül
bürüsün de gidelim

Karacaoğlan sevdiği güzelin niteliklerini sayarken renklerdeki estetiği duymuş ve duyurmuştur. Aşağıda vereceğimiz şiiri kırmızı rengin tasviri bakımından hem esprili, hem de Türk Edebiyatında çarpıcı bir örnektir:

Bir çift bülbül geldi konu çeşmene
Başı yeşil, ayakları kırmızı Bal akıyor
lisanından, lebinden Al yanaklar alma
gibi kırmızı

Benim yârim hem sultandır, kamerdir
Tatlı canım o güzele kurbandır İnci
değil, sedef değil, mercandır Ak
kolunda kol bağısı kırmızı
* * * *

Bahçamıza üç gül diktim biterse
Şakıyıp dalında bülbül öterse Benim
vadem senden evvel yeterse
Mezarıma çift taş dikin kırmızı
* * * * *

Üç yıl oldu şu dağları asalı Beş
yıl oldu kız, sevdana düşeli Kalk,
gidelim bizim oda döşeli
Döşemesi baştan başa kırmızı
* * * * *

Karacaoğlan der ki: otur yanıma
Sana gelen kaza, tatlı canıma
Beni öldür, bas ellerin kanıma
Desinler ki on parmağı kırmızı (2)

Karacaoğlan baharı anlatırken sevgiyle coşar ve yaşama sevinci
aşılar:

Yine bahar oldu açıldı güller
Figana başladı yine bülbüller
Başka bir hal oldu açtı sümbüller
Âşıkların deli olduğu zamandır
* * * * *

Yine bülbül bilir gülün halinden
Yeter, deli oldum yârin elinden
Aşıp aşip gelir yayla belinden
Yardan bize gel olduğu zamandır
* * * * *

Yine geldi türlü baharlar, bağlar
Bülbül figan edip kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
Ulu dağlar yol olduğu zamandır

(2) Bak. Müjgan Cunbur, Karacaoğlan, s.33, 61-62, Ankara 1973

Karacaoğlan ilhamı güçlü, duyguları ince, törelere bağlı, hayatı değerlendirmesi coşkulu olan bir şairdir. şirleri yapmacık değil, sadedir. Buluşları espri doludur. Dili halkın konuştuğu dildir. Sazi Türkün millî enstürümanıdır. Onun XVII. yüzyıl şairlerinden Gevherî ile sazlı sözlü şiir söylediği de bilinmektedir (3). Böyle bir yeteneğe sahip olan Karacaoğlan insandaki güzelliği halk diliyle anlatmakta çok başarılıdır. Hele bu insan karşı cins olunca Karacaoğlan duramaz ve şiirini söyler. Onun bir güzeldeki benleri göreerek duygulanışı, coşkunluğunun ve yaşama sevincinin güzel örneklerindedir:

Dinleyin, bir güzel medhin edeyim Bir
beni var, şirin canı bendetmiş Bir beni
var, kaşla göz arasında Bir beni de ak
gerdana bendetmiş
• * * * * *

Bir beni kaşının tacıdır tacı Bir beni
Kabe'de hacıdır hacı Bir beni
Urumdan alır haracı Bir beni de
âşıkını bendetmiş

Bir benin bahası Gürcü, Gürcistan Bir
benin bahası Hind ü Hindistan Bir benin
bahası şol Arabistan Bir beni de Tatar
Hanı bendetmiş
* * * * *

Bir beni bendetmiş şam'ı Haleb'i Bir
beni bendetmiş Mısır Anteb'i
Karacaoğlan eydür: Nazlı Çelebi Bir
beni de Al'Osmanı bendetmiş (4)

Karacaoğlan'ın bir başka özelliği de çok gezginci olmasıdır.

Aslen Feke'nin Gökçe köyünden olduğu düşünölen Karacaoğlan'a Kilis'in Musabeyli bucağının Zobular köyü, İçel'in Mut ilçesinin Çukur köyü, Bahçe'nin Farsak köyü ve daha birçok yerler sahip çıkar (5).

(6) Bak. İlhan Başgöz, Karacaoğlan, s.31, İstanbul 1977.

(7) Bak. Müjgan Cunbur, anılan eser, s.89.

(8) Bak. Mustafa Necatî Karaer, Karacaoğlan, s.13, Tercüman Gazetesi yayını.

Ancak bir tek Karacaoğlan değil, bir çok Karacaoğlan'dan söz edilmektedir (6). Karacaoğlan'ın Çukurova yöresinde yetiştiği gerçektir (7). Zaten Karacaoğlan'ın kullandığı deyimler de çoğunlukla Feke, Kozan, Adana, Maraş ve Ermenek yörelerinin kullandığı sözcüklerden oluşmuştur. Doğduğu yer naresi olursa olsun, Karacaoğlan Türklüğe malolmuş millî bir şairdir. Esasen onun dolaştığı iller ve ülkeler de çoktur. Karacaoğlan'ın Konya, Karaman, İçel, Hama, Halep, Mısır, Tokat, Bor, Ankara, Aydın, Diyarbakır, Kayseri, Mardin, Bursa, Sivas ve Adana yörelerinde çok dolaştığı anlaşılmaktadır (8). Karacaoğlan zellikle Toros dağlarında dolaşmış, yaylaların tabii güzelliklerine hayran kalmıştır.

Sarı iek sarvan kurmuş nazinen
Åřıklarda keman inen sazinen
On beşinde yeni yetme kızinen
Seni yaylamanın zamanı dağlar

Sarı iek sarvan kurmuş oturur
Yaz gelince taze otlar bitirir Bir yel
eser, rayihasın getirir Gllerin
leylağa karıştı dağlar

Başka bir şiirinde de Karacaoğlan gezginciliğini şöyle dile getirir.

Ulam ulam olmuş yatar yazılar
Ceylan kovar gök boncuklu tazılar
Başı hırızmalı cepkenli kızlar Hani
yaylam der de arzular gider

Havayı da deli gönül havayı Alıcı
kuş yüksek yapar yuvayı Türkmen
kızı katarlamış mayayı Hani
yaylam der de arzular gider

(9) Bak. İlhan Başgöz, Karacaoğlan, s.11

(10) Bak. Sadettin Nüzhet, Halk şiirleri, Karacaoğlan, s.3, İstanbul 1927

(11) Bak. Cahit ztelli, Karacaoğlan Bütün şiirleri, s.XXVII, Baha Matbaası
1970

Karacaoğlan bazen gezginciliğini Şu gibi ifadelerle daha açık ortaya koyar:

Seyyah oldum gezdım gurbet illeri Kor
etti bağrıma yeter ayrılık Söyleyeyim
başa gelen halları ölümden çok
Çektim beter ayrılık

Şu aŐkın atası sönmüyor serde Ah
eker ağlarım gezdime yerd Ben
burda kalmıŐım dost gurbet ilde Beni
ilden ile atar ayrılık (9)

Karacaoğlan gezginciliği ile adeta turizmi teŐvik etmiştir. Seyahatin ona mutluluk ve yaŐam sevinci verdiği anlaŐılmaktadır. Bakınız bu konuda onun Şu dörtlüğü dikkati çekicidir:

İkrar verdi ikrarını gderim İkrarsız
dilleri ya ben niderim BaŐımı alıp diyar
diyar giderim DüŐerse sevdiğim
peŐime benim (10)

Karacaoğlan'm bir özelliği de insana bakıŐıdır. Karacaoğlan insanı toplum içindeki davranıŐlarıyla değerlendirmektedir. Yiğitliği, açıksözlülüğü ve doğruluğu ğmektedir. Onun Şiirleri bu yönleriyle toplumda dostluk ve dayanıŐma bağlarını güçlendirmiŐtir. O böylece mutluluğu bir açıdan insanın davranıŐlarında ve insanın insana saygısında aramıŐtır. Bakınız bir Şiirinde neler söylüyor:

Seherde uğradım bülbül sesine
tŐn bülbülü gle getirir Yiğit
olan kimse saklar sırrını Kötü
kalbindekin dile getirir

(9) Bak. Müjgan Cnb'j-, K2-2C2Cđ!?'n, İ.19B.

(10) Bak. Aynı eser, s. 296.

Yoldaş olma yolun bilmez yolsuza
Komşu olma sözün bilmez densize
Meyil verme edepsiz arsız Akibet
ırzına hile getirir
* * * #

Bir körün gözüne girsen de olmaz Bir
yiğide sırrın versen de almaz Bir kötü
dilim var ırahat durmaz Kötü dil
başıma belâ getirir

Karacaoğlan der ki: müşkülüm halde
Garip bülbül konar öter mi dalda
Çokça keramet var şu tatlı dilde
DePolup gideni yola getirir (11)

Karacaoğlan'ın bu tür şiirlerinin daha birçok örneği vardır. Herhalde Karacaoğlan'ın dünya Türklüğü tarafından çok sevilmesinde onun mertliğinin, sanatının inceliğinin, halkın deyimlerini kullanarak duygu ve düşüncelere tercüman oluşunun rolü vardır. Karacaoğlan ne mistik bir şair, ne de divan edebiyatı mensubudur. Sanatıyla, sadeliğiyle, yiğitliği övgüsüyle ve yaşama sevincine katkısıyla halkın malı olmuştur. Bu sebeple hem birçok şairimizi ve hem de halk kitlelerini etkilemiştir. Şiirleri hâlâ rahatça anlaşılakta ve zevkle okunmaktadır. İnsan Karacaoğlan'ı okudukça onun yaşadığı dönemin sosyal durumunu değerlendiriyor ve halk şiirinin toplumu etkilemekteki gücünü takdir ediyor. Ayrıca onun şiirleri insana gönül hoşnutluğu ve yaşama sevinci veriyor. Bu bakımlardan Karacaoğlan'a çok şey borçluyuz.